

VLIV ŠKOLY NA IDENTITU ŽÁKŮ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

AUTORKA: Kristina KRATOCHVÍLOVÁ

VEDOUČÍ PRÁCE: PhDr. Zuzana HADJ MOUSSOVÁ

S tematikou smyslového postižení se setkáváme nejčastěji ve speciálně pedagogických souvislostech, tato diplomová práce však představuje výjimku. Autorka zřetelně vymezuje oblast svého zkoumání mimo speciálně pedagogickou péči a zabývá se vlivem sluchového postižení na vývoj osobnosti jedince v přesně vymezené oblasti utváření identity. Svou trojí kvalifikací - jako studentka psychologie, speciální pedagogiky a ve třetí "kvalifikaci" jako žena se sluchovým postižením má mimořádnou možnost nahlédnout celou problematiku jak z odborného hlediska tak i z úhlu pohledu prožívání. Už v úvodu práce autorka poukazuje na skutečnost, že problematikou sluchového postižení se nejčastěji zabývají odborníci, kteří jsou sami slyšící a jejich přístup je tím podstatně ovlivněn. Tento úhel pohledu charakterizuje pojetí celé práce a v tomto smyslu lze práci považovat za podstatný přínos.

Teoretická část práce přináší všechny podstatné informace, nutné k porozumění problematice sluchového postižení. Nejdříve autorka přibližuje oblast sluchového postižení - vymezení, rozlišování různých typů a stupňů postižení, specifika komunikace sluchově postižených atd. Dále se věnuje vzdělávání sluchově postižených včetně přiblížení současných trendů. Z této části považuji za podstatné především informace, které vymezují sluchové postižení jako kulturní znak - významné jsou v souvislosti s hlavním tématem práce, tj. utváření identity sluchově postižených. V další kapitole se autorka zabývá obecně vlivem školy na utváření identity dítěte, sleduje socializační proces z různých aspektů. Navazuje kapitola věnovaná problematice identity, její vymezení a utváření, zde už autorka také přímo dotýká specifiky identity sluchově postižených, jejího utváření a zdrojů. Teoretická část práce je poněkud rozsáhlejší, než by bylo nutné, autorka však se snažila poskytnout potřebné informace, týkající se problematiky sluchového postižení i pro čtenáře, kteří nejsou s touto oblastí obeznámeni.

Otázka k obhajobě:

V teoretické části často zmiňujete jednostranný přístup specialistů k vzdělávání sluchově postižených dětí - tj. zaměření na "odstranění" handicapu, na "normalizaci" sluchově postiženého žáka. Mohla byste rozvést svou kritiku, případně navrhnout alternativní přístupy?

Po obecně vymezené problematice přistupuje autorka k vlastnímu výzkumu. Zaměřuje se na hledání odpovědí na otázky formování identity sluchově postižených. Protože z mnoha faktorů, které utváření identity ovlivňují, je škola nejlépe uchopitelná, autorka využívá specifické situace postižených jedinců, kteří v průběhu školní docházky často střídají běžnou školu, kde jsou integrováni a specializovanou školu pro sluchově postižené a sleduje jejich vývoj pod těmito různými vlivy. Základní metodou je rozhovor a následná kvalitativní obsahová analýza získaných odpovědí. Vzhledem k typu respondentů se jedná o nevhodnější metodu, nejen proto,

že vzorek postižených jedinců by nutně byl omezený, ale především proto, že v rozhovoru je možné proniknout hlouběji do prožívání jedinců, což je pro nalezení odpovědi nutné. Výsledky jsou uspořádány do tří základních kategorií, které se vynořily na základě analýzy záznamů rozhovorů jako zásadní - "pocity, "změna" a "identita". Druhé třídění vyplynulo z charakteristik vzorku, jednalo se tedy o "věk", "pohlaví", "pořadí škol" a "doba přestupu". Tímto způsobem dosahuje autorka přehledné prezentace celé sítě výsledků i v jejich vzájemných vztazích. Ukazují se také vlivy, které působí jakoby mimo předpokládané faktory - např. důvody přestupu jsou závislé na věku respondentů, protože se postupně měnil přístup k lidem se sluchovým postižením, při adaptaci v té či oné škole často nehrají tolik roli pedagogické postupy apod., ale přítomnost sourozence, úspěch/neúspěch při získávání kamarádů atd. - zde nacházíme paralely u nepostižených žáků, pro které hrají roli podobné faktory. V čem se ovšem respondenti od nepostižených žáků liší, je konstatování odlišnosti života ve škole i ve skupině - zde se jasně projevuje vliv školy na vytváření specifické identity u postižených dětí na základě prožitku jinakosti. Další zjištění, že totiž vyhraněnější identita se objevuje u jedinců, kteří jsou významněji vázáni na slyšící či neslyšící komunitu nepřekvapuje, zajímavé je ovšem to, že při přestupech ze školy běžné do školy pro neslyšící je častější nevyhraněná identita, respondenti sami nejsou schopni rozhodnout, kam vlastně patří. Na druhou stranu významnou roli hraje možnost volby prostředí (školy), ať už jedincem samotným, či jeho rodiči. Angažovanost ve volbě tak posiluje identifikaci se zvoleným prostředím a tím usnadňuje jedince nalézt své místo.

Otázky k obhajobě:

- 1) Do jaké míry vidíte možnost vztažení Vámi nalezených poznatků (viz např. str. 124, 3. odstavec) na jiné "odlišné" populace, např. příslušníky etnických minorit?
- 2) V závěru zmiňujete "vynořivší se" téma komunikace - máte představu, jak by bylo možno k jeho zkoumání přistoupit? Opět se naskýtá otázka, do jaké míry mohou mít výzkumy v tomto směru širší platnost než jen pro minoritu sluchově postižených.

Posuzovaná diplomová práce přináší řadu poznatků z oblasti, které je podobným přístupem věnována dosud jen malá pozornost. Proto je třeba hodnotit přínos práce i z tohoto hlediska. Práce je však kvalitní i promyšleným plánem zkoumání a pečlivě zpracovanými výsledky. Protože splňuje požadavky kladené na diplomové práce, doporučuji ji k obhajobě.

V Praze 12.5.2008